

Л Г Б Т И

КАК ДА СТАНЕМ
СЪЮЗНИЦИ
ЗА ПОСТИГАНЕ
НА РАВНОПРАВИЕ
НА ЛГБТИ
В БЪЛГАРИЯ

<lgbti.frgi.bg>

Автор: Моника Писанкърнева
Редактор: Деница Любенова
Коректор: Мария Цекова
Дизайн: Студио Ъгъл
Печат: Амагеус принт

ФРГИ

София, 2018

ISBN: 978-619-91059-1-7

ФОНДАЦИЯ
РАБОТИЛНИЦА
ЗА ГРАЖДАНСКИ
ИНИЦИАТИВИ

подкрепяме инициативните

Как да станем съюзници за постигане на равнопоставеност на ЛГБТИ в България

ЛГБТИ (лесбийките, гей мъжете, бисексуалните, транс* и интерсекс) хората в България са третирани като неравнопоставени граждани в редица сфери на обществения живот: на работното място, в образованието, в здравеопазването, дори в гражданското общество. Семействата на ЛГБТИ хората не са признати под никаква форма от съществуващото законодателство и съществуват напълно инкогнито, лишени от всички права на семействата, състоящи се от мъж и жена. Липсва законодателна регламентация на престъпленията от омраза, основани на сексуална ориентация, полово идентичност и полово изразяване, поради което същите не се разследват адекватно. Дори правото на мирно събрание на ЛГБТИ хората всяка година се подлага на изпитание при организиране на ежегодния София Прайд. През последните години речта на омраза, насочена към ЛГБТИ хората ескалира, като враждебно говорене се практикува редовно и от политици. Отложената ратификация на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие е

поредното доказателство, че у нас липсва политическа воля за закрила на най-уязвимите от насилие, основано на пола групи, сред които са и ЛГБТИ хората, като същите бяха използвани за насаждане на страховете и омразата в широката публика. Всичко това се случва въпреки наличието на Закон за защита от дискриминация.

Ние сме консорциум от неправителствени организации, които поема инициативата да повиши информираността относно положението на ЛГБТИ хората в България с цел промяна в нагласите и преодоляване на негативните стереотипи за тях. По отношение на нестопанския сектор си поставяме по-висока цел: да привлечем сподвижници към движението за правата на ЛГБТИ и повече говорители в подкрепа на равнопоставеността на основа пол, сексуална ориентация, полово идентичност и изразяване на пола. Ние, участниците в проекта „Заедно за правата на ЛГБТИ хората в България“ осъзнаваме, че в България откритото говорене в полза на равнопоставеността на лесбийки, гей мъже, бисексуални, транс* (трансгендър) и интер-

секс хора носи риск от маргинализиране на говорещия и затова темата се избягва от редица НПО. Популизмът, който почива върху негативните стереотипи за ЛГБТИ е пуснал дълбоки корени в българския контекст. Въпреки това вярваме, че именно НПО могат да станат лидери за промяна в нагласите, защото да бъдеш лидер в гражданското общество означава да поемаш рискове и да разчупваш стереотипи, да утвърждаваш нов начин на мислене.

В период на непрекъснато свиващо се пространство за граждан-

ското общество не само у нас, но и в цяла Европа, ние смятаме, че отговорността на НПО, които са добре позиционирани и взаимодействащи с публичните институции, е да се застъпват активно за интересите на всички граждани и граждански организации, включително най-уязвимите и отхвърляни на база предразсъдъци. Ние заставаме срещу дискриминацията на ЛГБТИ в България, защото вярваме, че многообразието е богатство и всички хора трябва да имат равни права.

Как една неправителствена организация може да стане сподвижник на движението за равнопоставеност на ЛГБТИ в България

ЛГБТИ хората не искат „специални“ права, а изравняване на правата им с тези на останалите хора в България. Алармиращи доказателства за нуждата от действия на европейско ниво по отношение на утвърждаването на правата на ЛГБТИ хората бяха предоставени от изследване на Агенцията на ЕС за основните права (FRA), резултатите от което бяха публикувани през май 2013 г. Изследването обхваща 93 000 ЛГБТИ хора от всички страни на ЕС, включител-

но 1034 ЛГБТ хора от България. Случаи на дискриминация на ЛГБТИ хора се регистрират ежедневно на работното място, в сферата на образованието, здравеопазването, достъп до полицейска или съдебна защита, особено в страни, които изостават в законодателно изравняване на правата на ЛГБТИ и останалите хора – България е една от тях.

Ежегодно публикуваният анализ на правата на ЛГБТИ в Европа от Асоциацията на организации на

ЛГБТИ хора (ILGA-Europe), която има над 500 членове от всички европейски страни, показва, че българската държава зачита едва 24% от възможни 100% на зачитане на правата на ЛГБТИ.

Световната практика показва, че степента на приемане на ЛГБТИ хората пряко зависи от наличие на подкрепящо законодателство и политики, които водят до пълно изравняване на правата на ЛГБТИ гражданите. С други думи, промяната в обществените нагласи не може да се осъществи без наличие на политическа воля за промяна и обществени лидери, които открито говорят за необходимостта от приемане на ЛГБТИ хората като равнопоставени във всички сфери на обществения живот. Пример за ефективността на тази стратегия са страни с висока степен на религиозност, които приеха закони за брачно равенство (признаване на бракове между партньори от един и същи пол) през последните години: Испания, Португалия, Малта. Въпреки наличието на остра първоначална обществена реакция,

отстояването на равните права на семействата на ЛГБТИ хора от страна на правителствата доведе до качествена промяна в отношенията към тези малцинства, която се реализира само за няколко години.

Неправителствените организации, които споделят ценностите на недискриминацията и равното третиране на всички хора са очакваният първи съюзник на активистите за правата на ЛГБТИ у нас. НПО, работещи в сферата на съдебна реформа и развитие на демокрацията, както и НПО, работещи в сферата на защитата на човешките права, са естествен съюзник на ЛГБТИ активистите и организациите на ЛГБТИ общностите в работата им за промени в законодателната рамка и политиките. В допълнение, НПО, които работят във всяка една сфера на обществения живот могат активно да прилагат принципа на включване на ЛГБТИ в своите дейности за изграждане на приобщаваща среда, която стимулира общественото развитие.

Конкретни области на интервенция у нас

Необходими промени в законодателната рамка

1. Криминализиране на насилието, породено от хомофобия и трансфобия.

В Наказателния кодекс на България липсва криминализиране на престъпления, основани на сексуална ориентация, полова идентичност и изразяване на пола. Тези престъпления не са включени и в квалификацията на нито едно престъпление. Това води до липса на данни за такива престъпления от Национален статистически

институт, липса на ефективна защита срещу тази специфична форма на престъпления, липса на ефективно разследване, липса на държавни структури за защита на жертвите на насилие и не на последно място липса на обучения за представители на МВР, Прокуратура и Съд.

2. Въвеждане на включваща дефиниция на семейство в Конституцията на РБ и на закон за брачно равенство в семейното законодателство

Бракът в българската конституция е дефиниран като съюз между мъж и жена. Тази дефиниция изключва семействата на партньори от един и същи пол или партньори с недефиниран пол. За да може да се върви към промени в Семейния кодекс и въвеждане на включващо брачно законодателство, следва да бъде изменена Конституция-

та. Дотогава, в Семейния кодекс може да бъде въведена включваща дефиниция за „регистрирано съжителство“ (или фактическо съжителство), което е друга форма на фактически семейни отношения и ще посрещне нуждите както на двойки от различен пол, така и на двойки от един и същи пол, които живеят без брак.

3. Защита на правата на транс* (трансджендър) хора.

Антидискриминационното законодателство следва да включва изчерпателно изброяване на всички

признаци, на основата на които се забранява дискриминация, включително „изразяване на пола“ и

„полова идентичност“. Тези признаци следва да бъдат включени експлицитно сред останалите защитени от закона признаци. Да се разработи и въведе законодателство, което предвижда ясна и облекчена административно и

финансово процедура за промяна на гражданския пол, като това трябва да става по извънсъдебен ред. Държавата активно трябва да съдейства за депатологизация на трансгендер хората.

4. Защита на правата на интерсекс хората

Основната форма на нарушаване на правата на интерсекс хората е вземане на решения за извършване на медицински интервенции с цел „нормализация“ на телата им, така че да наподобяват женски или мъжки пол, в ранна детска възраст. Тези решения обикновено се вземат от родителите, които невинаги получават достатъчно информация от лекарите относно възможните негативни последици за здравето на интерсекс хората и за силното травматично

въздействие върху психиката им. Необходимо е въвеждане на законодателство, което да гарантира телесната неприкосновеност на интерсекс хората и да забранява извършването на медицински интервенции в ранна детска възраст. Добрата практика, която се налага в световен мащаб, е да се изчака до етапа на половото съзряване, когато лицето е в състояние да вземе самостоятелно информирано решение относно своето тяло и полова идентичност.

5. Осигуряване на ефективна защита на търсещите международна закрила ЛГБТИ хора и техните партньори

Търсещите международна закрила ЛГБТИ хора и техните партньори са често обект на дискриминация при разглеждане на молбите им. На същите следва да им бъде предоставян бежански статут и по отношение на тях да бъдат прилагани коректни и прозрачни процедури при оценка на молбите им. Знанията и чувствителността на вземащите решение

за предоставяне на международна закрила на ЛГБТИ хора трябва да бъде повишено, като се включат обучения относно положението и специфичните условия за тези общности. Следва да бъде осигурена възможност за събиране на семейства на ЛГБТИ хора, ако едният от партньорите е придобил статут на бежанец, а другият е все още в страната по произход.

Въвеждане на нови политики или обогатяване на действащи политики с цел развитие на приобщаваща среда за ЛГБТИ в сферите на образованието, заетостта, здравеопазването и социалния живот

1. Образование.

Действията в сферата на образованието трябва да следват две посоки:

► От една страна: въвеждане на подходящо за съответните възрасти образователно съдържание, което формира знания за човешката сексуалност като цяло, и въвежда понятията „сексуална ориентация“, „полова идентичност“ и „изразяване на пола“. Младите хора трябва да получат научни знания за хетеросексуалните, цисгендър и за ЛГБТИ хората, и да имат информирано отношение към приемане на различията, свързани със сексуалността и пола. Също така, младите хора следва да получат знания как да водят

здравословен живот, да вземат информирани решения, свързани със своето тяло и сексуалност, да правят безопасен секс.

► От друга страна: активно прилагане на Закона за защита от дискриминация за борба с хомофобията, бифобията и трансфобията, насочени както към ЛГБТИ ученици, така и към ЛГБТИ учители или административен персонал. Създаване на подкрепяща среда в училище за свободното изразяване на тези идентичности; предотвратяване на тормоза и осигуряване на подкрепа за жертви на такъв, както и работа с насилниците за промяна в поведението им.

2. Създаване на приобщаваща за ЛГБТИ работна среда

Всички работодатели, включително НПО като работодатели, биха могли да направят много за създаване на приобщаваща среда за ЛГБТИ хората на работното място.

► Въвеждане на политики

Активното прилагане на Закона за защита от дискриминация изисква приемането и оповестяването

на политика на недискриминация на работното място. Тази политика обикновено изгражда онова вътрешно усещане за сигурност, което може да помогне на ЛГБТИ служителите да не се страхуват от разкриване пред колегите си.

► **Изграждане на позитивни ЛГБТИ ролеви модели на работното място**

„Разкриването“ на ЛГБТИ на работното място е акт на лидерство и въдъхновение за други ЛГБТИ лица, които все още не са добили увереност да го направят. Откритите ЛГБТИ хора гледат на своето разкриване като на принос към разчупване на статуквото и отваряне на работното място към приемане на различията. Като цяло се смята, че наличието на открити ЛГБТИ хора на работното място задава стандарт на уважение и зачитане на индивидуалността, който се спазва и от останалите колеги.

► От политики към практика

Наличието на приобщаващи политики няма да промени средата, без ежедневното им прилагане в практиката. Следващата стъпка е изграждането на недискриминиращи отношения между самите работници. Политиките са ефективни едва когато започнат да променят отношенията. Всеки работодател може да действа активно за подкрепа в процеса на „разкриване“ на ЛГБТИ хора, смяна на пола, създаване на джендър-неутрални пространства (например тоалетни), допълнително здравно осигуряване на транс* и интер-

секс хора, съобразено с нуждите им, преразглеждане на политики за социално/здравно осигуряване на партньори и деца на ЛГБТИ семейства и др.

► Обмен на добри практики между работодатели чрез Включване в платформата WorkItOut

От началото на 2017 в България съществува и платформа за обмен на информация и добри практики по темата - Work it OUT. Това е мрежа на базирани в България местни и международни организации, които искат да направят своите работни места по-приобщаващи и включващи ползите от многообразието. Всяка организация, която има чувствителност по темата и иска да се развива в тази посока, може да се присъедини към платформата на www.workitout.bg. Чрез включването си, тя ще стане част от група прогресивни организации за обмен на идеи и опит, ще получи достъп до редовните събития и лекции, организирани от Платформата, както и до външна експертиза и консултации за прилагане на принципите на приобщаване и равенство за ЛГБТИ служителите.

3. Подобряване на достъпа до здравни услуги за ЛГБТИ хора

ЛГБТИ хората се сблъскват със специфични проблеми в сферата на здравните услуги породени от

неразбирането на половете и генетичности и сексуалната ориентация от страна на общопрактику-

Ващите лекари както и от много други работещи в здравната сфера. Изследване на ILGA-Europe, проведено през 2017 г. показва, че в много страни на Европейския съюз здравните работници се нуждаят от специални обучения, за да могат да предлагат адекватни здравни услуги на ЛГБТИ пациенти, като създават подкрепяща среда в здравните заведения, в която ЛГБТИ хората да се чувстват комфортно да говорят открито за своите идентичности.

У нас, специфичните нужди на транс* и интерсекс хората не се познават от здравните специалисти, освен в много малка част от специализираните отделения, които работят с деца с „отклонения в половото развитие“ (самата диагноза носи негативна конотация и е част от парадигмата за медукализация и стигматизация на транс* и интерсекс хората).

Политиката за спазване на конфиденциалност на лична информация е от особено значение за ЛГБТИ

хората в здравната сфера. Много ЛГБТИ хора избягват посещения при лекар поради страх от разкриване на тяхната сексуална ориентация или полова идентичност и свързаните с това стигматизация или свръх-медукализация на определени състояния (като транс* и интерсекс състоянията).

Необходимо е Министерство на здравеопазването да приеме политики за въвеждане на допълнителни образователни модули в медицинските университети с цел повишаване на знанията на всички здравни специалисти относно ЛГБТИ хората и техните специфични нужди в здравната сфера. Здравните заведения могат да приемат политики за употреба на джѐндър-неутрален език към всички пациенти и техните партньори.

НПО, работещи в здравната сфера, като например пациентските организации, биха могли да окажат съдействие за популяризация на политики за създаване на приобщаваща за ЛГБТИ среда в здравната сфера.

4. Създаване на приобщаваща среда за ЛГБТИ в сферата на спорта

Професионалният спорт е една от сферите, която утвърждава в най-висока степен остарелите и дискриминиращи стандарти за мъжественост и женственост, което е странно на фона на все по-голямо изравняване на пости-

женията на жени и мъже в много видове спорт.

У нас все още няма открити ЛГБТИ спортисти, а езикът на омразата, заклеймяващ най-вече гей хората („съдията – педераст!“) се прилага

редовно и несанкционирано по време на спортни състезания.

НПО, които работят в сферата на спорта, като спортни клубове и федерации, биха могли да направят много за създаване на приобщаваща за ЛГБТИ среда в спортната сфера. Ето някои мерки, които могат да бъдат взети:

- ▶ Спортните дейности в училище и професионалният спорт да станат приобщаващи за ЛГБТИ хора, като не дискриминират на основа сексуална ориентация и полова идентичност или изразяване на пола;

- ▶ Там, където не се изисква джендър-специфично разделяне на спортистите, не е нужно да се прилага такова (това важи особено за спортни дейности в училище или в аматьорски спортни клубове);

- ▶ Езикът по време на практикуване на спорт и спортни състезания трябва да изразява уважение към различията, а употребата на обиди, шеги и наричане с прякори, на основа сексуална ориентация или полова идентичност да бъде санкционирана.

5. Създаване на приобщаваща среда за ЛГБТИ в медиите и виртуалното пространство

Всички НПО, независимо от своята сфера на дейност, могат да направят много за създаване на позитивна информационна среда, отстояваща ценностите на многообразието, приемане на различията и недискриминация в обществения живот. Създаването на медийна среда, която не толерира фалшивите новини и „троловете“, разпространяващи нетолерантност към ЛГБТИ и неприемане на различията следва да бъде задача на всяка активна НПО.

Прилагането на Закона за защита от дискриминацията в медиите е задача на органи като СЕМ, но

НПО играят ролята на монитори на прилагането.

Всяка НПО, независимо дали се занимава със защита на човешки права или не, може да подава сигнали при засичане на език на омраза, разпространяван от електронни медии. Освен алармиране на СЕМ, НПО също така могат да подават сигнали и до Комисията за защита от дискриминация при установяване на случаи на дискриминация на ЛГБТИ (и други лица) във всяка една от изброените области: образование, заетост, здравна и социална сфера.

6. Отговорността на тинк-танковете и НПО, които се занимават със социални изследвания

ЛГБТИ хората са сред най-невидимите малцинства у нас. Обикновено, социалните изследвания изключват ЛГБТИ като специфична група респонденти. НПО, които се занимават със социални изследвания биха могли да направят много за повишаване на видимостта на ЛГБТИ и техните проблеми в контекста на голямото общество. Също така, те биха могли да допринесат за събиране на специфична информация, като например национално-представителни данни за престъпленията от омраза на основа хомо, би и трансфобия. Държавните органи не събират, обработват и класифицират такава информация, поради липса на адекватен закон за престъпленията от омраза, който да криминализира тези видове престъпления. Липсват национално-представи-

телни проучвания за състоянието на ЛГБТИ семействата в България, както и за положението на ЛГБТИ в училище и на работното място. Тези проучвания биха могли да се провеждат в партньорство между организациите на ЛГБТИ общностите, които се ползват с доверие в общността, и тинк-танкове, които притежават капацитет за провеждане на национално-представителни проучвания с подходяща методология.

Наличието на национално-представителни проучвания и анализи за реалното положение на ЛГБТИ хората в различни сфери на обществения живот ще може да се използва като основа за застъпничество за формиране на политики и закони, които водят до намаляване на неравнопоставеността.

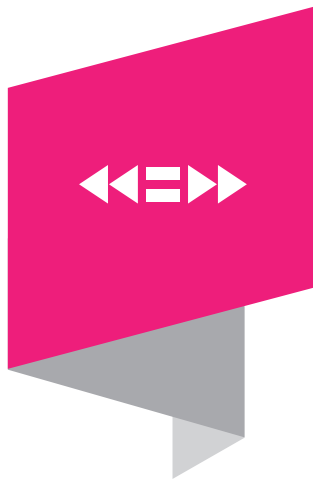
Заедно за правата на ЛГБТИ в България

В заключение, НПО играят ролята на лидери в гражданското общество и като такива, могат активно да съдействат за установяване на стандарт на недискриминация на уязвими групи, включително ЛГБТИ хората, във всяка една сфера на обществения живот. Те могат да иницират застъпнически

действия, както и да подкрепят започнати от ЛГБТИ организациите и групи защитници на човешки права кампании за промени в законодателството с цел изравняване на правата на ЛГБТИ с тези на останалите хора. Редица НПО участват във всички консултативни процеси с публичните

институции. Представителите на НПО, участващи като съветници на различни парламентарни комисии, могат да използват всеки удобен случай за повишаване на информираността на народните представители относно положението на уязвими групи, които нямат свои представители в политиката. Съществуващите НПО мрежи в сферите на образованието, здравеопазването, социалните дейности, културата и икономическото развитие, следва да помислят за представителство на организации на ЛГБТИ общностите в своя състав.

Редица социални изследвания показват изключително силна зависимост между състоянието на демокрацията в една страна и нивото на зачитане на правата на ЛГБТИ хората. Приканваме българските НПО, които се обявяват в защита на демокрацията у нас, да не забравят своята отговорност към организиране и подкрепа на действия в защита на правата на ЛГБТИ. Включването на представители на ЛГБТИ общностите и зачитането на тяхната гледна точка следва да се прилага като хоризонтален принцип във всички действия в подкрепа на демокрацията и правата гържава от страна на НПО.

◀◀ Заедно за правата на
ЛГБТИ хората в България ▶▶

Настоящата брошура се издава от Фондация „Работилница за граждански инициативи“ в рамките на проект „Заедно за правата на ЛГБТИ хората в България“. Проектът е съфинансиран по Програма „Права, равенство и гражданство“ на Европейския съюз и цели повишаване на информираността за положението на ЛГБТИ хората в България.

Проектът се изпълнява от консорциум в състав: Фондация „Работилница за граждански инициативи“, Български дарителски форум, Българско училище за политика „Димитър Паница“, Фондация „Глас-България“, Младежка ЛГБТ организация „Действие“ и Синдикат „Образование“ към КТ „Подкрепа“. Повече за проекта можете да научите на lgbti.frgi.bg.

Изразените тук становища са на Фондация „Работилница за граждански инициативи“ и не представляват официална позиция на Европейския съюз.

ФРГИ

София

Ел. адрес:

wcif@wcif-bg.org

www.frgi.bg

ФОНДАЦИЯ
РАБОТИЛНИЦА
ЗА ГРАЖДАНСКИ
ИНИЦИАТИВИ

покрепяме инициативните

БЪЛГАРСКИ
ДАРИТЕЛСКИ
ФОРУМ

МЛАДЕЖКА ЛЕГТ ОРГАНИЗАЦИЯ

ДЕЙСТВИЕ

GLAS
ГЛАС НА ЛГБТИ ХОРАТА В БЪЛГАРИЯ

Българско
училище за политика
„ДИМИТЪР ПАНИЦА“
Нов български университет

